

Особливості підготовки матеріалів під час призначення судово-економічних експертиз

Остап Кудлатий

завідувач лабораторії товарознавчих та економічних досліджень,
Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції
України, м. Львів, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-1650-8071>,
e-mail: ostapk2@gmail.com

Юлія Козак

судовий експерт сектору економічних досліджень лабораторії товарознавчих
та економічних досліджень, Львівський науково-дослідний інститут
судових експертиз Міністерства юстиції України, м. Львів, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2389-7993>, e-mail: juliakozak031@ukr.net

Розкрито ключові аспекти підготовки матеріалів для проведення судово-економічної експертизи відповідно до вимог Інструкції № 53/5 та Науково-методичних рекомендацій. Належне оформлення документів, структурованість питань і забезпечення повноти джерел інформації розглянуто як необхідні умови для формування обґрунтованого висновку експерта та забезпечення ефективного правосуддя.

Ключові слова: судово-економічна експертиза; підготовка матеріалів; документальне забезпечення; процесуальні вимоги; висновок експерта; ревізія; бухгалтерські документи; електронні носії.

Specifics of Material Preparation in the Appointment of Forensic Economic Examinations

Ostap Kudlatyy, Julia Kozak

The article explores the key aspects of preparing materials for conducting forensic economic examinations in accordance with the requirements of Instruction No. 53/5 and the Scientific and Methodological Guidelines. Proper documentation, well-structured expert questions, and the completeness of source information are presented as essential conditions for producing a substantiated expert opinion and ensuring effective justice.

Keywords: forensic economic examination; preparation of materials; documentary support; procedural requirements; expert opinion; audit; accounting documents; electronic media.

Судово-економічна експертиза є однією з ключових форм застосування спеціальних знань у сфері економіки та бухгалтерського обліку в межах кримінального, цивільного та господарського процесів. Її призначення потребує не лише дотримання вимог процесуального законодавства, а й ретельної підготовки матеріалів, наданих на дослідження експертові. Ця підготовка зумовлює повноту та якість досліджен-

ня, а отже, достовірність і обґрунтованість висновку експерта, який надалі може мати суттєвий вплив на процесуальні рішення у справі.

Відповідно до ст. 7, 8 Закону «Про судову експертизу» [1] та з метою забезпечення єдиного підходу під час проведення судових експертиз і підвищення якості судових експертиз затверджено Інструкцію про призначення та проведення судових експертиз

та експертних досліджень і Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [2, 3], якими передбачено виконання чітко регламентованих дій.

Однією з основних складових правильно оформлених матеріалів є документ про призначення експертизи (постанова, ухвала або заява), що визначає мету, межі, обсяг експертного завдання. Він має містити такі дані: місце й дата винесення постанови або ухвали; посада, звання та прізвище особи, що призначила експертизу (залучила експерта); назва суду; назва справи та її номер; обставини справи, які мають значення для проведення експертизи; підстави для призначення експертизи; прізвище експерта або назва експертної установи, експертам якої доручено проведення експертизи; питання, які виносять на вирішення експертів; перелік об'єктів, що підлягають дослідженню (зокрема, порівняльних зразків та інших матеріалів, направлених експертові, або посилання на такі переліки, що їх містять матеріали справи); інші дані, які мають значення для проведення експертизи.

Запитання, що формулюють до експерта, мають бути стислими, конкретними, не виходити за межі спеціальних знань експерта й не передбачати правового аналізу, тобто виключати оцінку правомірності дій, до того ж бути структурованими та враховувати складність справи, щоб уникнути надмірної фрагментації завдань або навпаки — їх надмірної загальності.

Окрему категорію становлять справи, у яких призначення експертизи пов'язане з перевіркою висновків документальних ревізій. У такому разі в постанові про призначення обов'язково мають бути визначені конкретні положення ревізійного документа, які ставлять під сумнів, а також зазначено обставини, що потребують такого аналізу. Це створює передумови для критичного осмислення експертом уже наданих висновків і формування незалежної, об'єктивної думки.

Вимоги до об'єктів дослідження є не менш важливими. У п. 3.3 гл. 3 розд. III Науково-методичних рекомендацій обумовлено, що на дослідження слід надавати документи бухгалтерського та податкового обліку, які містять вихідні дані для експертного аналізу [3]. Ідеться про такі документи, як прибуткові та видаткові накладні, податкові накладні, ордери, звіти матеріально відповідальних осіб, картки складського обліку, касові книжки, матеріали інвентаризації, акти ревізій, табелі, наряди, акти приймання виконаних робіт, трудові договори, розрахункові платіжні відомості, виписки банку, платіжні доручення й вимоги, договори про матеріальну відповідальність, накопичувальні (оборотні) відомості, реєстри бухгалтерського обліку (журнали-ордери, меморіальні ордери, картки субконто та інші за балансовими рахунками), головні книги, реєстри податкових накладних, податкові декларації, баланси та інші первинні і зведені документи бухгалтерського та податкового обліку і звітності тощо. Усі ці документи мають

бути систематизовані за періодами, підшиті, прошнуровані, пронумеровані.

Окрім первинних документів, експертові можуть бути надані й допоміжні джерела інформації: протоколи допитів, висновки інших експертів, акти ревізій, що мають значення для інтерпретації даних обліку. Водночас право експерта — звернутись до органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу з клопотанням про додаткові матеріали в разі виявлення неповноти або суперечливості наданого масиву інформації. У цьому контексті особливого значення набуває дотримання строків виконання таких клопотань, прострочення або ігнорування яких суттєво затягує виконання експертизи, знижує якість дослідження й підвищує ризик повернення матеріалів без результату.

Якщо об'єкти дослідження не можуть бути надані в оригіналах, допускається проведення експертизи за належно завіреними їх якісними копіями, дозвіл на проведення за якими зазначено в документі про призначення експертизи або письмово повідомлено експертові органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу.

Експерт має працювати з матеріалами, які дають змогу простежити хронологію господарських подій, виявити невідповідності та закономірності. Особливої ваги набуває правильність подання електронних документів. Якщо облік вели електронно, то до експертного дослідження надають паперові копії, завірени відповідно до вимог законодавства, а також, у разі потреби, електронні носії із система-

тизованими файлами, придатними до візуального перегляду.

У підсумку слід зазначити, що належна підготовка матеріалів для судово-економічної експертизи є не лише технічною або процедурною дією, а й одним із ключових чинників забезпечення якості правосуддя. Наявність неструктурованих, неповних або неналежно оформлених матеріалів унеможливорює формування обґрунтованого висновку, що своєю чергою може спричинити визнання експертизи недопустимим доказом, повторне її призначення, процесуальні зволікання.

Отже, створення й упровадження чітких регламентів підготовки матеріалів, розроблення допоміжних пам'яток для слідчих, суддів, сторін процесу, а також тісна комунікація із судовими експертами мають стати частиною системної стратегії підвищення якості судочинства.

Перелік джерел посилання

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 08.04.2025).
2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказ. Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 02.04.2025).
3. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказ. Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 05.04.2025).